

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ SOSYAL EKONOMİK İŞLEVLERİ

Doç.Dr. M. Akif ÖZER
Gazi Üniversitesi. İİBF
Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZET

Bölgesel Kalkınma Ajansları; sektörel ve genel kalkınma sorunlarını belirleyen, bunların çözümüne yönelik imkanları ve çözümleri saptayan ve bunları geliştiren projeleri yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla destekleyen birimlerdir. Bu özellikleri ile başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyada sayıları her geçen gün artmaktadır.

Türkiye'de ise Bölgesel Kalkınma Ajansları 2006 yılında yasal zeminin oluşmasıyla kurulmaya başlamışlar ve kısa sürede bugün 26 bölgede aktif olarak faaliyetlerini sürdürür hale gelmişlerdir. Sürecin bu şekilde başarıyla sürdürülmesinde Avrupa Birliği'nin etkisinin yanında, bölgesel dengesizliklerinin giderilmesine, gelir adaletsizliklerinin hafifletilmesine, kalkınmanın yerele yayılmasına ve ulusal gelirden tüm toplumun dengeli pay almasına yönelik toplumsal talepler de çok etkili olmuştur.

Bu çalışmada böylesine önemli işlevleri olan Bölgesel Kalkınma Ajansları ile ilgili genel bilgiler verilecek, sorunlu alanlar tartışılacak ve bu kuruluşların sosyal ekonomi politikalarının uygulanmasında nasıl daha aktif hale getirilebilecekleri değerlendirilecektir. Bu kapsamda Ankara, Çukurova, İzmir, Mevlana ve Karacadağ Kalkınma Ajansları ile ilgili bilgiler verilerek, son dönemde bu ajansların sosyal ekonomi politikaları uygulama sürecine nasıl katkıda buldukları irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Kalkınma Ajansları, Sosyal Ekonomi Politikaları, Gelir Adaletsizliği, Yerel Aktörler.

Key Words: Regional Development, Regional Development Agencies, Social Economy Policies, Local Actors, Income Inequality.

GİRİŞ

Günümüzde tüm dünyada toplumlar, ekonomik kalkınmalarının yanında sosyal yaşam düzeylerinin de gelişmesini devlet yönetimlerinden eskiye göre daha yoğun bir şekilde talep etmeye başlamışlardır. Toplumsal bilinçteki artışla doğrudan bağlantılı olan bu gelişme, demokrasinin standartlarının artmasıyla, insan odaklı yeni anlayışların tüm politikalarda ve karar verme süreçlerinde hakim olmasıyla somutlaşmıştır.

Ancak sosyal kalkınma için ekonomik kalkınmanın öncül koşul olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayı ekonomik büyüme ve kalkınma, toplumların en temel ekonomik ve sosyal hedefleri arasında yer almaktadır. Burada kullanılan araç ülkenin kaynakları, benimsenen ilke ise, ülkenin kaynaklarının tam kapasite ile en verimli şekilde kullanılmasıdır. Bu alanda gündeme gelen kalkınma tezleri, bu bakış açısıyla şekillenmektedir.

Tarihsel sürece baktığımızda bütün devletlerde, ekonomik ve sosyal faaliyetler belirli niteliklere sahip merkezler etrafında doğmuş ve genişlemiştir. İçinde bulunulan döneme göre değişmekle beraber, bu merkezlerde denize, limanlara ya da gelişmiş batıya yakınlık gibi belirli nitelikler aranmıştır. Bu niteliklerdeki farklar ise bölgeler arası gelişmişlik farkını doğurmuştur.

Tüm dünyada yıllardır bölgeler arası gelişmişlik farklarını giderebilmek için yoğun çaba harcanmaktadır. Küreselleşme sürecinin tetiklediği bu gelişme her alanda olduğu gibi yönetim alanındaki değişimden etkilenmektedir(Altınışik-Peker, 2010:146). Sürece şekil veren yeni kamu yönetimi ve yönetim yaklaşımları bölgeler arası farklılıkların giderilmesi ve sosyal ekonomik kalkınmanın yerelde de sağlanması için bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını öngörmektedir.

Günümüzde artık yerelde kaynaşma ve ortak karar almayı esas alarak, bölgelerin ortaklaşa kalkındırılması anlayışı ön plana çıkmıştır. Artık bölge içindeki tüm ekonomik aktörler arası ilişkilerin önemli olduğu ve bu ortamda bölgesel ölçek, bilginin aktarılması ve dolaşımı açısından en uygun ortamın oluşturulması gerektiği anlaşılmıştır. Hal-ka hizmet sunulmasında etkinliğin artırılması ve bölgenin gelişme ivmesini hızlandırmak amacıyla, işbirliği ve ortaklık ağlarının kurulması, bölgesel ölçekteki kurumların gerekliliğine yol açmıştır. Bu paralelde de dünyada 1930'lardan itibaren bu ortaklığı sağlayacak kalkınma ajansları kurulmaya başlamıştır.

Ekonomik kalkınma sürecinde hızlı gelişmeler yaşanan ülkemizde de bölgesel politikalara önem verilmeye başlanmıştır. Özellikle 1980'den sonra hazırlanan kalkınma planlarında bu konulara vurgu yapılmıştır. Özellikle 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'ndaki beş temel hedefin (rekabet gücünün artırılması, istihdamın artırılması, bölgesel gelişmişliğin sağlanması, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinde etkinliğin sağlanması) gerçekleştirilmesinde kullanılacak araç olarak kalkınma ajansları görülmüştür(Tazesavaş, 2011:1). Bugünkü bölgesel kalkınma ajansları uygulamasına baktığımızda söz konusu bu amaçlarla birebir örtüşen uygulamalarla karşılaşmaktadır. Ancak uygulamada sosyal ekonomik politikalara dönük faaliyetlerin sınırlı kaldığı ve bu alanda beklenen gelişmelerin sağlanamadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, bölgesel kalkınma ajansları ile ilgili genel bilgiler verdikten sonra bu ajansların sosyal ekonomi politikalarının uygulanmasında neden yetersiz kaldıkları ve nasıl bu alanda daha belirleyici olabilecekleri sorularına cevap aramak ve dikkatleri bölgesel kalkınma ajanslarının bu yönlerine çekmektir.

1. YERELİN YENİ AKTÖRLERİ OLARAK BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) kalkınma ajanslarını; sektörel ve genel kalkınma sorunlarını belirleyen, bunların çözümüne yönelik imkanları ve çözümleri saptayan ve bunları geliştiren projeleri yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla destekleyen birimler (www.euroda.org.tr) şeklinde tanımlamaktadır. Bölgesel kavramının da eklenmesiyle ajansların sınırları belirlenerek belli bir bölge içerisinde faaliyet göstermeleri (Tazesavaş, 2011:2) kavramsal açıdan standartlaştırılmıştır.

Ancak literatürde farklı tanımlarla da karşılaşmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları için farklı tanımlar yapılırsa da çok düzlemli ve çok aktörlü ekonomik yönetim temelinde, yumuşak politika araçlarını kullanması, coğrafi bir bölgeyi kapsamaması, yeni yatırımların odak noktası olması, rekabet gücünün artırılması, bölgenin tanıtımının yapılması ve bölgeyle ilgili yatırımcılara ulaşım, işgücü, altyapı konularında bilgi verilmesi ile ekonomik kalkınmayı hedeflemesi gibi temel işlevler aynıdır(Taş vd., 2011:361). Günümüzde birçok ülkenin geri kalmış veya eski önemini kaybetmiş bölgelerinde yukarıda belirtilen işlevlerin yerine getirilmesi ve sınıai küme yapısının oluşturulması amacıyla bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur. Ajanslar, bu

yönüyle merkezi yönetimden bağımsız, sınırları belirlenmiş bir bölgenin sosyal-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırmak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini tamamen veya kısmen kamunun finanse ettiği kuruluşlardır(Altay vd., 2004:21). Bu yönüyle kalkınma ajansları dünya genelinde sayılarının da hızla artmasıyla, çok aktörlü yönetim olarak da adlandırılan yönetim sürecinde oldukça önemli unsurlar haline gelmişlerdir.

1.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi

Bölgesel Kalkınma Ajansları, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyal-ekonomik koşullarını geliştirme amacıyla Dünya'da 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuşlardır. Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok ajans mevcuttur. Bu konudaki ilk örnek 1933 yılında ABD'de Tennessee Valley Authority'nin 1930'larda kurulmasıdır(Hasanoğlu-Aliyey, 2006:87-88). Bu tarihte ülkede federal hükümet tarafından Tennessee nehrinin boşaltma havzasında yaşayanlara ucuz elektrik enerjisi sağlamak amacıyla oluşturulan ajans, bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimine çok önemli katkılarda da bulunmuştur(Altay vd., 2004:21). Daha sonra Avusturya, Belçika, Brezilya, Almanya, Hollanda, İtalya, Portekiz, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde birçok bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur. 2. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Fransa'da, Paris ve çevresinin diğer bölgelerinin toplamından daha büyük bir gelişme göstermesi, İtalya'da kuzey güney ayrımının iki farklı dünya yaratacak düzeye çıkması, İngiltere, İskoçya ve Galler'de eski sanayilerin çökmesi sonucu yeni yapılanma sorununun doğması, diğer Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınma politikaların oluşturulmasına yol açmıştır(Hasanoğlu-Aliyey, 2006:87-88).

Son yıllardaki uygulamalara baktığımızda İngiltere'de 9 tane büyük bölgesel kalkınma ajansı kurulduğunu ve yukardan aşağıya yaklaşımla gerçekleştirilen ulusal bir mali program kapsamına alındıklarını görüyoruz. Londra'daki ajansın şu anda 400'ün üzerinde çalışanı ve yıllık 400 milyon £ bütçesi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra aynı bölgedeki yerel yönetimler de iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla hemen hemen aynı miktarda personel ve bütçe kullanmaktadır. Bu durum ajansların İngiltere için ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

ABD'de ise günümüzde bölgesel iktisadi kalkınma, bölgelerin vergi matrahlarını sürdürmek istemeleri gerçeğiyle yürütülmektedir. Burada bölgelerin hedeflerini merkezi idarenin belirlemesi söz konusu

değildir. Bölgeler, kendi yetkileri dahilindeki şirketlerden ve kişilerden toplanacak vergi üretmektedirler. Bu durum federal yönetimi, yatırım yapacak şirketleri ve kişileri ABD'deki şehirlere ve bölgelere çekecek, iktisadi kalkınma çerçevesinde, mümkün olan yüksek kalitede eğitim ve sağlık hizmetlerini sağlayacak programlar oluşturmaya zorlamaktadır. Bu yönüyle ABD modeli Avrupa modelinden farklılaşmaktadır(Walburn, 2006:58). Bu durum bize kalkınma ajanslarının her ne kadar çıkış noktası aynı olsa da, gelişimlerinde o ülkelerin ekonomik ve sosyal şartlarının belirleyici olduğunu, bu koşulların kalkınma ajanslarının ülkelerin yerel şartlarına göre değişik özellikler taşıyabileceklerini göstermektedir.

1.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Önemi ve Amaçları

Ajansların önemi çalışmamızın başında belirttiğimiz tanımlardan açıkça anlaşılmaktadır. Buna göre ajanslar; bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılar olmaları nedeniyle bölge ve ülke kalkınmasında çok önemli rol oynamaktadırlar. Bunun yanında ajanslar; bölgenin içsel dinamiklerini harekete geçirmek ve temel amaç olarak KOBİ'leri, teknoloji, bilgi ve kaynak bakımından desteklemek amacıyla kurulmuş aracı kurumlardır. Kamu karar gücünü kamu organlarından alıp özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan tüzel kişilere paylaştıran yönetimsimci kuruluşlar olarak oldukça önemli konumdadırlar.

Uygulamada ajanslara; kamu gücüne dayanmaları, ekonomik kalkınmayı hedeflemeleri, belli bir coğrafi bölgeyi kapsamaları gibi özelliklerinden dolayı hesap verebilirlik (accountability), sürdürülebilirlik (sustainability), yarar sağlayabilirlik/hizmette halka yakınlık (subsidiarity), bütünleşme ve dahil olma (integration and inclusion) gibi sorumluluklar yüklenmiştir. Bu kapsamda ajansların en çok desteklenen yönü (Tutar-Demiral, 2007:68-69), yerel aktörlerin yönlendirdiği katılımcı bir kalkınma modelini hayata geçirmeleridir.

Bölgesel kalkınma ajansların tek ve karmaşık bir amacı vardır ve bu da, belirli bir bölgenin ekonomik gelişimini sağlamaktır. Bu görev, bir yandan bölgenin planlama amaçlarını, diğer yandan buna yönelik girişimleri destekler niteliktedir ve bölgenin başarı ve refahının artmasını sağlar. Bunun için öncelikle ekonomik, çevresel ve sosyal hedefler belirlenir. Bölgesel ekonomik kalkınma ve yeniden yapılanma desteklenir. İş alanında yatırım, verimlilik ve rekabet gücünün artırılması için çaba harcanır. İş imkanları artırılır. İlgili bölgedeki kişisel

beceriler geliştirilir. Sürdürülebilir kalkınma desteklenir. Sanayi aktivitelerinin gelişebileceği ortamlar oluşturulur. Bölgede yabancı yeni firmaların oluşumu desteklenir. Rekabetçi ve yenilikçi firmalar teşvik edilir. İş yaratma konularında yeni projeler geliştirilir(Altınışik-Peker, 2010:147).

Bu kapsamda ajanslar; bölgede ekonomik kalkınmayı ve yeniden yapılanmayı sağlamak, bölgedeki yatırımlara ve rekabete dönük olarak iş verimliliğini artırmak, bölgede istihdamı artırmak, bölgedeki istihdamı sağlayan aktörlerin becerilerini geliştirmek, ülke genelinde ve bölgede sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasına katkı yapmak amaçları ile (House of Commons, 2009:11) faaliyetlerini sürdürürler. Nihai olarak ajansların amaçları bölgenin potansiyelini ve sorunlarını göz önüne alarak geliştirdikleri politikalar ile bölgedeki ekonomiyi canlandırmak ve bölge halkının gelişmeye katılımını ve bundan yararlanmasını sağlamaktır(Altay vd., 2004:21). Bu amaçlar bölgesel kalkınma ajanslarını yeni dönemde yerelin yeni aktörleri haline getirmiştir.

1.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri

Günümüzde sayı ve çeşit açısından Bölgesel Kalkınma Ajansları'na baktığımızda oldukça fazla tür ile karşılaşırız. Ajansların birçok farklı türünün olması, onları kurumsal özelliklerle tanımlamayı oldukça güçleştirmiştir. Ancak yine de ortak özellikleri hiyerarşik devlet idaresinin parçası olmamaları ve buna rağmen merkezi bütçe tarafından finanse edilmeleridir. Başlıca ayırt edici işlevleri ise ekonominin teşvikidir(Kovacs, 2006:95).

Ajanslar birçok ülkede çok farklı şekillerde oluşturulduklarından işleyişleri de farklılık gösterebilmektedir. Bazılarında yerelleşmenin araçları olarak, bazılarında ise ulusal hükümet politikalarını etkin olarak dağıtmak üzere kullanılmaktadırlar. Bundan dolayı ajanslar genellikle, bölge düzeyindeki yönetimlerin zayıf olduğu veya olmadığı ülkelerde daha çok ilgi görmektedirler. Araştırmacılar ve politika yapıcılar, bu bağlamda ajansların yarı-özerk konumunun diğer kamu kurumlarına göre avantaj sağladığını belirtmektedirler. Kamu hizmet usullerine bağlı olmamaları ve seçimle iş başına gelmiyor olmaları daha esnek olmalarını, sorunlara uzun vadeli bakabilmelerini ve bölgesel iş toplulukları ile yakın bağlar kurabilmelerini (Harding, 2006:136) sağlamaktadır.

Ajanslar söz konusu bu faaliyetler açısından küçük ajans ve çok fonksiyonlu ajans olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar. Esas faaliyetleri bölgelerine dış yatırımcıyı çekebilmektir. Yani bölgelerini pazarlayabil-

me amacıyla hareket ederler. Küçük ajanslar, bölgedeki ve bölge dışındaki firmaların bilgilendirilmesi amacıyla yurtiçi ve yurtdışında tanıtım amaçlı hizmet birimleri kurmak, yatırım yapacak yabancı firmalara çeşitli kolaylıklar yanında bunların yerli firmalarla stratejik ortaklıklar oluşturmalarını sağlamak gibi çeşitli fonksiyonlara da sahiptirler.

Buna karşılık, bölgedeki altyapının, arazi ve gayrimenkul yapısının geliştirilmesi, kentsel alanların yeniden yapılandırılması, tarıma dayalı sanayinin geliştirilerek kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik seçilmiş sektörlerdeki küçük ve orta ölçekli işletmelere teşvikler verilmesi çok fonksiyonlu bölgesel kalkınma ajanslarının işlevlerindedir(Altay vd., 2004:21).

Günümüzde Bölgesel Kalkınma Ajansları faaliyetlerine göre dört temel gruba ayrılmaktadır. Bu grupları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Stratejik Ajanslar: Amaçları genel olarak bilgi alışverişi oluşturmak, sektörel ve genel sosyal-ekonomik faktörler üzerinde araştırmalar yapmak, bölgenin hem ulusal hem de uluslar arası tanıtımını yapmak, KOBİ'lere destekleyici bilgiler vermek, bölgenin iç potansiyeli hakkında bilinç oluşturmaktır.
- Genel Amaçlı Ajanslar: Temel amaçları sektörler arası ve bölgenin tüm sektörlerine yönelik kalkınma projeleri geliştirmektir. Stratejik ajansların gerçekleştirdiği bütün fonksiyonları söz konusu ajanslar da gerçekleştirir. Bu nedenle iki ajans, bir organizasyonun altında bir bütün olarak çalışabilmektedir.
- Sektörel Amaçlı Ajanslar: Belirli bir sektörü veya bölgenin belirli bir aktivitesini geliştirmek için kurulan ajanslardır.
- Bölgenin iç çekiciliğini arttırmak adına kurulan ajanslardır(Dede, 2009:6-7). Bu ajanslar aynı zamanda stratejik ajanslar olarak da bilinir.

Her ne kadar bu sınıflandırma genel kabul görüyor olsa da, ajans yapılanmasındaki ABD-Avrupa farklılığı, ajans türlerinin sayılarının artmasına yol açmış, ülkeler kendi ihtiyaçlarına göre, işlevlerde ve amaçlarda çok değişiklik olmasa da yapısal olarak farklı şekilde kurumsallaşmış ajanslar oluşturabilmişlerdir. Uygulamada farklı ve stratejik sorunlarla karşılaşılması yeni kurulacak ajansların yapılarını da etkileyebilmektedir.

1.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Görev ve Fonksiyonları

Kalkınma Ajanslarının temel fonksiyonu ve hedefi daha önce de belirtildiği gibi bölgesel kalkınmanın sağlanmasıdır. Ancak bu amaca çeşitli şekillerde ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla Avrupa'da kalkınma ajanslarının fonksiyonları da çeşitli şekillerde farklılık göstermiştir. Yukarıda belirttiğimiz şekliyle genel amaçlı ajanslar; stratejileri dikkate almak suretiyle sektörler arası gelişme projelerinin oluşturulması, desteklenmesi ve yönlendirilmesi faaliyetlerini yürütürler. Sektörel amaçlı ajanslar; bir bölgenin belirli bir faaliyetini veya bir yerin belirli projelerini desteklemek amacıyla kurulurlar. Stratejik ajansların ise bilgi bankalarının oluşturulması, bölgenin ulusal ve uluslararası platformda desteklenmesi, KOBİ'lere destek verilmesi ve girişim potansiyelinin ortaya çıkarılması gibi hedefleri vardır.

Bu kapsamda bölgesel kalkınma ajanslarının temel görevlerini şu şekilde belirtebiliriz:

- Bölgedeki aktörleri harekete geçirerek, bölgedeki farklı bileşenler arasında dengeyi sağlamak, bölgenin SWOT (güçlü zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) analizini yaparak orta ve uzun vadeli kalkınma stratejileri geliştirmek.
- En eski, en önemli işlev olarak kuruldukları bölgeye yatırımcı çekmek.
- Bölgenin tanıtımını yapmak.
- Gerek merkezi hükümetin bölgeler arasındaki dengesizlikleri gidermek üzere bölgeye tahsis ettiği fon ve diğer ulusal mali yardımların ve gerekse AB ve Dünya Bankası'ndan sağlanan fonlar gibi ulusal kaynak ve yardımların kullanılmasına ve yönetilmesine aracılık etmek.
- Altyapıyı geliştirmek.
- Kırsal kalkınmayı sağlamak.
- Özellikle bölgeye yatırım yapmayı planlayan yatırımcılara danışmanlık ve destek hizmetleri vermek.
- Yerel sermayenin yetersiz kaldığı durumlarda ekonomik canlanmayı sağlamak amacıyla fon sağlamak(Tazesavaş, 2011:6-7).

Bölgesel kalkınma ajanslarının temel fonksiyonlarını ise üç temel grupta toplamak mümkündür:

- Merkezi yönetim politikalarının yerini alan veya tamamlayan geleneksel önlemler.
- Öncelikli amacı yerel firmalarda büyüme ile rekabetçi anlayışı geliştirmeyi amaçlayan ve merkezi yönetim politikalarında yer almayan yeni önlemler.
- Değişken stratejik özellikleri nedeniyle sınıflanamayan politika alanları.

Bölgesel kalkınma ajansları, sahip oldukları bu işlevler doğrultusunda yapılan kuruluşlardır ve çeşitli statülerde bulunabilirler. Bölgesel kalkınma ajanslarının bu fonksiyonlarına hizmet eden faaliyetleri ise şu şekildedir:

- Kısa, orta ve uzun vadeli planlar hazırlamak.
- Özel ve resmi kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak.
- Mesleki eğitim ve nitelikli eleman noktasında yardımcı olmak.
- Yatırım için gereken altyapıyı oluşturmak.
- Teknoloji transferi sağlamak.
- Bölgedeki işyerlerine fon sağlamak(Altınışik-Peker, 2010:147).

Ancak burada söz konusu görev, fonksiyon ve faaliyetlerin ülkeden ülkeye, hatta bölgeden bölgeye içerik değişikliğine uğrayabileceği de unutulmamalıdır. Esnek yapıda olması beklenen bölgesel kalkınma ajanslarının yöresel şartlara uyumu için de bu durum zorunludur.

1.5 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kaynakları

Dünyadaki uygulamaya baktığımızda bölgesel kalkınma ajanslarının en önemli kaynaklarının mali teşviklerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Uygulamada ajanslara mali teşviklerin büyük bir bölümü merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir. Teşviklerin bütün ülke

düzeyinde aynı oranlarda uygulanabildikleri durumlar olduğu gibi, öncelikli yörelere tahsis gibi farklılaştırılmış ve kademeli teşvik sistemleri de yoğun olarak uygulanmaktadır. Merkezi idarelere ilave olarak bölgesel idarelerin kendi bütçelerinden verdikleri teşvikler de bulunmaktadır. Bunlar sadece o bölge için geçerlidir. Ancak bu tür mali teşviklerin parasal önemi, merkezi teşviklere kıyasla çok küçüktür.

Ajanslar kuruluşlara iştirak ederek veya nakdi teşvik yoluyla firmalara destek sağlamaktadırlar. Mali yardımların dağıtımı genellikle idareler tarafından kontrol edilmekte birlikte, projelerin seçiminde Ajanslar değişen önemde rol oynamaktadırlar.

Mali teşvikler genelde iki türde olmaktadır. Otomatik hak kazanma ile alınan teşviklerde belli başlı kriterler tespit edilmekte ve bunlara uyan her işletme uygun teşviklerden yararlanmaktadır. Çeşitli bölgelere öncelik verilmesi, bazı bölgelerin kapsam dışı bırakılması veya bölgeler arasında aranan şartlarda veya yapılan yardım nispetlerinde değişiklikler olması da otomatik uygulama kriterleridir. Dolayısıyla bu tür uygulamalar otomatik sayılmaktadır.

Selektif (seçmeli) teşviklerde ise, teşviki istenen faaliyetin yaşayabilir olduğu bölgeye veya ülkeye faydalı olacağı, girişimcinin bu yardıma gerçekten ihtiyacı olduğu ve teşvikin alınmasının faaliyetin başarıya ulaşmasında önemli katkısı olacağını kanıtlanması aranmaktadır. (İrlanda, Portekiz, Birleşik Krallık, Almanya). Bu tür yardımlarda değerlendirme esasları her zaman açıklanmamaktadır. Dünya'daki uygulamalarda otomatik teşviklere dayanan yardım sistemleri gittikçe önemlerini yitirmekte, yerlerini selektif (seçmeli) yardımın ağırlık kazandığı bileşik/karma sistemler almaktadır. Bununla beraber, bazı ülkelerde tek bir otomatik teşvikin başarı ile uygulandığı da halen görülmektedir (Hollanda İspanya). Ajansların otomatik nitelikli teşviklerin verilmesindeki rolleri nispeten sınırlı kalmakta, buna karşılık teşvikler seçmeli hale dönüştükçe firmaların seçiminde ajansların yükümlülüğü artmaktadır.

Özellikle AB'nde ulusal devletler üstü yürütülen politikalar doğrultusunda, başlangıçta ülke çapında uygulanan mali teşviklerin gittikçe bölgesel hale dönüştürülmesine çalışıldığı gözlenmektedir. Bu gelişmenin, AB politikası yanlılarının istediği kadar hızlı yürütülemez, bölgelerin mali açıdan yeterince güçlü olmaması veya merkezi vergiler dışında ek kaynak tahsis etme eğiliminde olmamalarından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan merkezi hükümetler de mali kontrolü ellerinden kaçırmak istememektedirler. AB kuruluşları tarafından

uygulanayan yardım sistemleri, tamamen bölgelere dönük olarak uygulanmaktadır(DPT, 2000/a:177-178).

Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus mali teşvikten yararlanan ajansın, bu süreci çok iyi şekilde planlaması gerekliliğidir. Ajansların başarısını doğrudan etkileyen bu durum, ajansları bu planlamayı yapacak ve faaliyetleri gerçekleştirecek olan nitelikli personel istihdamına zorlamaktadır(Hasanoğlu-Aliyey, 2006:95). Uygulamada esnek insan kaynakları yönetimi sistemi ajanslara bu konuda geniş imkanlar tanımaktadır.

2. SOSYAL EKONOMİ POLİTİKALARI ve BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Esasında sosyal ekonomi bir sosyal ve ekonomik adalet ilmidir. Dünyanın hızlı bir teknik, ekonomik ve sosyal değişimler yaşadığı günümüzde önemi oldukça artmıştır. Bu değişimler içinde gerek kişisel gerekse toplu düzeydeki çalışma ilişkileri ve sorunları toplumların yaşantılarında giderek önem kazanmakta ve etkinliklerini durmadan arttırmaktadırlar.

Çağdaş toplumlar, üretimin bölüşülmesinde daha çok adalet istemektedirler. Bu süreçte gelir bölüşümünü daha adil doğrultularda sağlamanın önemli araçlarından biri olan sosyal nitelikli yasaların ve mevzuatın boyutları genişlemektedir.

Türkiye’de bu gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Sanayileşme çabalarına erken başlayan ancak bu amaca ulaşmakta gecikmiş bir ülke olarak Türkiye’de 1945 yılından sonra çok partili bir siyasal düzeni benimsemesine koşut olarak çalışma mevzuatı da doğarak gelişmeğe ve büyümeğe başlamıştır(Talas, 1976:1-2). Bu gelişme sosyal ekonomi politikalarının gelişmesinde milat olmuş, bu dönemle birlikte, çalışma yaşamının aktörlerinin de mücadeleleriyle toplumda sosyal ekonomik kalkınma olması gerektiği herkes tarafından kabul görmeye başlamıştır.

2.1. Sosyal Ekonomik Politikalarda Neoliberalizmin Etkisi ve Değişim

Sosyal refah devleti anlayışıyla II. Dünya savaşından sonra devletin görev ve fonksiyonları artmış, devlet görevlerindeki bu artış kamu yönetim sistemi içerisinde sorunlara yol açmıştır. Bu durum ise

kamu kurumlarına halkın güvenini giderek azaltmış ve örgüt yapısının aşırı büyük olmasından dolayı görev ve yapı arasında dengesizlikler (Demirel, 2005:132) sosyal ekonomik politika taleplerini artırmıştır.

Esasında sosyal refah devleti; gelişmiş ülkelerde ulusal gelirin daha iyi paylaşılmasını ve vatandaşlarına asgari bir yaşam düzeyini sağlama sorumluluğunu üstlenen devletleri niteleyen bir kavram olarak kullanılmıştır. Zamanla paylaşılan ulusal gelirden herkese anlamlı bir pay düşebilmesi için ulusal sermaye birikimini sağlayan ve hızlı kalkınmaya önem veren ekonomik politikalarla özdeşleşmiştir. Bu kapsamda kuramsal çerçevesi Keynes tarafından ortaya konan yeniden yapılanma süreci hem ekonomik hem de politik yaşamı yeniden düzenlemiştir. Süreç ekonomiye devlet müdahalesi ve örgütlü emek ile sermaye arasındaki uzlaşma esaslarına dayanmıştır. Sosyal devlet uygulamaları 1945 yılından sonra bir çok az gelişmiş ülkeyi de içine alarak yaygınlaşmış, gelişmeden yararlanma eşit olmamakla birlikte, ekonomik büyüme ve zenginleşme açısından önemli ilerlemeler görülmüştür (DPT, 2000/b:28-29).

Ancak dünya 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren, 1929'da görülen krizin ardından, yeni ve evrensel bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Bretton Woods sisteminin çöküşü, birinci ve ikinci petrol şokları, mevcut ekonomi kuramının açıklamakta güçlük çektiği enflasyon ve durgunluğun bir arada yaşanması gibi gelişmeler, krizin kapsamının ve boyutlarının oldukça geniş olduğunu göstermiştir. Etkileri hâlâ devam eden krizin nedenleri arasında refah devleti uygulamaları ve demokratikleşme gösterilmiştir(Şaylan,1995:9).

1970'lerin ikinci yarısında iyice belirginleşen ve etkileri halen süren bu büyük kriz, kapitalizmin daha önce karşı karşıya kaldığı diğer krizlerden önemli yapısal farklılıklar göstermiştir. Bunalım çerçevesinde genel olarak üretim düşmekle beraber bazı sektörlerde üretim artışı sağlanmıştır. Bununla beraber üretim artışı sağlanan sektörlerde istihdam artmamış, aksine üretim düşmesi ile beraber hızla bir işsizlik sorunu gündeme gelmiştir. Toplam yatırımlar genel bir azalma eğilimi gösterirken enflasyon artmayı sürdürmüştü ve bir çok ülkede çift haneli düzeylere çıkmıştır(Şaylan, 1994:80). Kâr hadlerindeki genel daralmanın ana nedeni olarak görülen refah devleti harcamalarının azaltılmasına dair öneriler pek dikkate alınmamış, sonuçta refah devleti uygulamalarına son vermek gerekmiştir.Refah devletinin çöküşü, kaçınılmaz olarak kapitalizmin bir düzen olarak her yönü ile yeniden yapılanması sorununu gündeme getirmiştir.

Böyle bir yeniden yapılanma süreci içinde, devletin sosyal ekonomik konumu ve fonksiyonları sorgulanmış, bu durumda devletin toplumsal fonksiyonlarının kuramsal ve uygulama düzeyinde ele alınıp, tartışılması ve yeniden biçimlendirilmesi kaçınılmaz bir gelişme olarak (Şaylan, 1994:88) gündeme gelmiştir.

1970'li yılların hemen başlarında ortaya çıkan ve kendini durgunluk içindeki enflasyon şeklinde gösteren bu kriz uzun sürmemiştir. Tam istihdama yakın durumlar devam etmiştir. Bu sayede Keynesci düşünce itibardan düşme yoluna girmiş, Neoliberal politikalar devlete ve ekonomiye egemen olmaya başlamıştır. Yeni teknolojiye dayanan verim artışları, devlete ait bir çok kurum ve kuruluşun el değiştirmesi, işten çıkarmaların büyüyerek var olan durgunluğun ve işsizliğin artması, kamu maliyesinin zayıflaması, bütçe açıklarının büyümesi ve enflasyonla savaşmak için işsizliğin büyümesine göz yumulması ve sosyal harcamaları azaltmaya dönük önlemler (Talas, 1993:10), gündemde yer almaya başlamıştır.

Çünkü ekonomide devlet denetiminin kaldırılması finansal serbesti sınırlarını da genişletmiştir. Denetimsiz finansal serbesti, borçların da denetimini güçleştirmiş ve borç-faiz ödemeleri bütçede önemli büyüklüğe ulaşmıştır. Neoliberal politikaların özellikle finans kapitalizmi büyütme sürecine yol açmasının en büyük etkisi devlet bütçesinde görülmüştür. Bu kapsamda geniş kesimlerin yararlandığı kamu harcamaları ile yatırım harcamalarının azaltılması toplum açısından olumsuz sonuçlara yol açmış, gelir bölüşümünde adaletsizlikler artmaya başlamıştır. Bu kapsamda gündeme gelen neoliberal politikaların en önemli ekonomik amaçları; devletin küçültülmesi, özelleştirmelerin gerçekleştirilmesi ve bunun sonucunda oldukça değerli olan birtakım kamusal alanların özelleştirilerek, gerçek değerlerinin altında kamusal üretim alanlarından çıkartılmasıdır(Uç kaç, 2010: 427-428).

Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler karşısında tekrar önem kazanan neoliberal politikalar, piyasaya devletin düzenleyici ve denetleyici olarak müdahalesi talepleriyle, kamusal politikaların belirlenme sürecinde de etkili olmaya başlamıştır. Çalışmamızın ana konusunu oluşturan bölgesel kalkınma ajanslarının sosyal ekonomik işlevlerinin arttırılması talepleri de, toplumda gelir adaletsizliğini ve gelişmede bölgeler arası dengesizliği gidermek amacıyla neoliberal bakışla şekillenmektedir.

2.2. Sosyal Ekonomik Politikalarda Başarı Kriterleri

Esasında neoliberal politikalarla önem kazanan sosyal sermayenin önemi her geçen gün artmaktadır. Sosyal sermaye günümüzde

toplumsal aktörler arasında işbirliğinin ve koordinasyonun kurulmasında, işlem maliyetlerinin azaltılmasında, bireyler, topluluklar ve kuruluşlar arasında düzgün ve sağlıklı bilgi akışının sağlanmasında önemli işlevler görmektedir(Park-Feiock, 2011:7). Bu anlamda sosyal sermaye toplumda sosyal bağlılığı da artırmakta ve yönetimi daha kaliteli hale getirerek, bireylerle kurumsal çevre arasında etkileşim kurulmasını sağlamaktadır. Sosyal bağlılık toplumda dürüstlüğün güvenin gelişmesi, karşılıklılık ve işbirliğinin artması, gönüllü kuruluşlara üyelik gibi eğilimlerin çoğalması ile kendini göstermektedir. Kurumsal çevrenin kalitesi ise açıklık, saydamlık, hesap verebilirlik, bürokrasinin verimliliği, denetim ve yolsuzluk gibi kavramların içeriklerinin zenginliğine bağlıdır(Killerby - Smith, 2001:2). Dolayısıyla sosyal ekonomi politikalarıyla sosyal sermayenin artırılması, toplumlara önemli kazançlar sunmaktadır.

Bu kapsamda başarılı sosyal ekonomi politikaların 5 temel ilkesi şu şekilde belirtilebilir:

- İster merkezi planlama sürecinde olsun, isterse pazar ekonomisinde, kamu gücünün üstünlüğünün bulunması.
- Sağlık ve eğitim çıktıları için sosyal harcamalar önemliken, sektörel harcamalara da eşit derecede önem verilmesinin gerekliliği.
- Sosyal harcamalara dönük insan ve mali kaynaklarda etkin ve verimli olma zorunluluğu.
- Sosyal yatırıma önem verilmesi.
- Değişimde kadınların refah devletinin ayrıcalıklı faydalanıcıları değil eşit statülü yararlanıcılar olmaları(Mehrotra, 2000: 32).

Sosyal ekonomi politikaları uygulanırken dikkat edilmesi gereken bir husus da, bütün ekonomik sistemlerin amacının daha çok üretim olmadığını dikkatlerden kaçırmamaktır. Daha çok üretim her ekonomik örgütlenmenin amaçlarından yalnızca birisidir. Mademki ekonomik sistemler, son tahlilde kişileri daha çok refaha ulaştırmaya çalışmaktadırlar, o halde bu sonuca ulaşmak için ürettiklerini, ulusal gelirleri daha adil biçimde dağıtmaya da yönelmelidirler. Gereken ve istenen ulusal gelirin dağılımında, yoksula, gereksinim içinde olanlara, mülksüzlere sosyal politika bakımından bir öncelik tanıyarak devletin topluma karşı sorumluluğunu artırmak (Talas, 1980:13-14) gerekmektedir.

Bunun için sosyal ekonomik politikalar piyasanın işleyişinden ileri gelen hasarları gidermek ve bu yükü bir siyasal kararla bölüş-türmek amacıyla oluşturulurlar. Siyasal kararlar zorlama yoluyla, piya-sada sosyal adaleti etkin kılmak için birbirinden özerk kurumlar etra-fında tecrit edilmiş kuruluşlar ile çalışanların farklı çıkarları arasında bir uzlaşma sağlamaya çalışılır(Erdut, 2004:19). Bunun yanında sosyal ekonomi politikaları piyasanın işleyişinden ileri gelen külfetlerinin ya-nında nimetlerini de toplumun tamamına dengeli, düzenli ve uzlaşma-maya dayalı biçimde paylaşmalıdır(Erdut, 2004:36).

Günümüzde; işsizlik, yoksulluk, eğitim ve sağlık hakkına ulaş-makta yaşanan sorunlar, işgücü piyasasının dışına çıkıldığında-kalın-dığında dayanılacak destek mekanizmaları (emeklilik, sosyal yardımlar, vb), barınma gibi ihtiyaçlara çözüm üreten politikalar, sosyal ekonomik politikaların temel alanlarını oluşturmaktadır. Bu alanlar sadece risk altındaki bireyleri-grupları değil, ortaya çıkardığı sonuçlar ve maliyetle-ri itibarıyla tüm toplumu etkilemektedir. Bu açıdan sosyal ekonomi poli-tikaları bütüncül bir gelişme stratejisinin en vazgeçilmez parçasıdır-lar.

Bu bağlamda sosyal ekonomi politikalarının amacı, sosyal poli-tika araçlarının sosyal-ekonomik sorunların çözümünde ya da ortaya çıkardıkları sonuçların hafifletilmesinde oynayabileceği rol üzerine poli-tika üretmek, yeni araçların tanımlanmasına ve uygulanmasına katkı-da bulunmak olmalıdır. Böylelikle sosyal sermayenin oluşmasında ve sürdürülebilir ve adaletli kalkınmanın gerçekleştirilmesinde de mesafe alınabilecektir(TEPAV, 2011:1).

Sosyal ekonomi politikalarının uygulanmasında rol alan kuru-luşlar da bu hususa dikkat etmeli, bu alanda şu an için çok etkin olmayan bölgesel kalkınma ajansları gibi kuruluşlar, politika belirleme ve uygulama sürecinde sosyal ekonomi politikalarına ağırlık vermelidir-ler.

3. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI ve SOSYAL EKONOMİK İŞLEVLERİ

Dünyada yaşanan değişim ve bunun yansıması olarak kamu yönetim sistemindeki örgütsel değişiklikler, bir ülkenin yönetim sistemi ile sosyal ekonomik yapısı ve siyasal düzeni arasında karşılıklı ve yakın bir ilişkinin, onun da ötesinde bir etkileşimin varlığından kaynaklan-maktadır. Günümüzde, bu gelişmenin sonucunda, kamu sektörünün sınırları ve çağdaş devlet fonksiyonlarının sorgulandığı görülmekte-

dir(DPT, 2000/b:3). Bu durum ise kamu yönetiminden yeni beklentilerin oluşmasına yol açmaktadır.

Son yıllarda Türkiye’de kurulmaya başlanan bölgesel kalkınma ajansları da kamu yönetiminden toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı olunması talebinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bölgeler arası gelişme farklılıklarının giderilmesi ve kalkınmanın yayılarak, gelir adaletsizliklerinin giderilmesinin istenmesi bu kuruluşların önemini oldukça artırmıştır.

Ülkemizde bölgesel kalkınma ajansları 08.02.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuşlardır. Ajanslar; ulusal düzeyde DPT koordinasyonunda, kendine özgü teknik ve finansman mekanizmasına sahip, kar amacı gütmeyen, çabuk karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idare dışında, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren tüzel kişiliği haiz, kanunla düzenlenmemiş işlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, bölgeler esas alınarak Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan, fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kalkınma birimleridir(Tazesavaş, 2011:2).

Ajansların koordinatör kuruluşu Devlet Planlama Teşkilatı kalkınma ajanslarını bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında görmektedir.

3.1. Tarihsel Süreç

Türkiye’de bölgesel politika ve bölgesel kalkınma açısından, 17 Aralık 2004 Avrupa Birliği Zirvesi sonucuna göre, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlatılması kararının alınmasıyla birlikte, uyum amaçlı yeni bir sürece girilmiştir(Dulupçu, 2006:234).

Ancak Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarına yönelik ilk uygulamalar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Türkiye’de bu sürecin başlatılmasındaki amaç, yurt içinde beklenen yerelliklerin kendi içsel dinamikleri yanında, AB’ye katılma sürecini hızlandırmaktı. Ancak ilk yıllar uygulama hataları ve kaynak sıkıntısı nedeniyle bu alandaki birçok proje gerçekleştirilemedi. Özellikle GAP-GİDEM (Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri), Çukurova (Mersin) Kalkınma Ajansı ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin yapmış olduğu Doğu Anadolu Projesi (DAP) (Tutar-Demiral, 2007:73) bu alandaki başarısız

örnekler olarak tarih sayfasında yerlerini almışlardır. Ancak bu dönemin tecrübeleri daha sonra kurulacak ajanslara yol göstermiştir.

Bölgesel kalkınma konusu Türkiye’de ilk kez AB ile imzalanan Katılım Ortaklığı Belgesi’nde (KOB) yer alan yapılacak işlerle gündeme gelmiştir. Daha sonra 2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye üç istatistikî bölgeye bölünmüştür. Türkiye bu bölgelerin bölünmesinde NUTS (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) sistemini kullanmıştır. Bu sistem Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, İçişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından yürütülmüş ve AB tarafından finanse edilmiştir(Altınışık-Peker, 2010-:154-155).

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 25/01/2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmiş, 08/02/2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

6 Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Ancak, Anayasa Mahkemesinde Kanun, Danıştay’da da Çalışma Yönetmeliği ve Kuruluş Kararnameleri aleyhine açılan davalar ve yürütmeyi durdurma kararları nedeniyle kurulmuş bulunan Ajanslar faaliyetlerini yaklaşık bir yıl süreyle durdurmak zorunda kalmışlardır(DPT, 2011:1). Bu süreçte Anayasa Mahkemesi’ne kaynakların ulusal açıdan değil bölgesel açıdan kullanılacağı bunun kaynak israfına ve kamu yararı gözetilmeksizin yapılacağı şeklinde kanunun iptaline ilişkin dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi bu iptal istemini 2007 yılında reddederek 23.02.3008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan kararında kalkınma ajanslarının yürütülmesini ve bu organların DPT tarafından koordinasyonunun sağlanmasının anayasaya aykırılık oluşturmayacağını bildirmiştir. Ayrıca kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların etkin ve yerinde kullanılmasını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle kendine özgü bir yapı oluşturulması da anayasaya aykırılık teşkil etmez demiştir(Tazesavaş, 2011:11).

Anayasa Mahkemesinin Kanun hakkındaki kararının olumlu olması sonucunda kurulmuş bulunan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları Mart 2008’de yeniden faaliyetlerine başlamış ve yeni ajansların kurulmasının önünde herhangi bir hukuki engel kalmamıştır.

Bunun üzerine ülke genelinde yeni kalkınma ajanslarının kuruluş çalışmaları yapılmış ve 22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Çukurova (Adana-Mersin) ve İzmir’in yanında İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Konya, Erzurum, Gaziantep, Mardin ve Van illerinin merkez olduğu, 23 ile hizmet edecek sekiz kalkınma ajansı daha kurulmuştur(DPT, 2011:1). Böylelikle ülke genelinde 10 bölgede ajanslar hizmet vermeye başlamıştır. 25 Temmuz 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Düzey 2 kapsamında; Tekirdağ, Balıkesir, Denizli, Kütahya, Bursa, Kocaeli, Ankara, Isparta, Hatay, Nevşehir, Kayseri, Zonguldak, Trabzon, Kastamonu, Kars ve Malatya’da ajanslar kurularak kalkınma ajansı sayısı 26’ya çıkmıştır. .

3.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı ve Denetimi

Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarının idari yapısı dört unsurdan oluşmaktadır. Bunlar Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleridir.

Kalkınma kurulları; faaliyet alanı içindeki kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve belediyeler arasındaki koordinasyonu sağlamak ve geliştirmek amacıyla ajans bünyesinde oluşturulurlar.

Yönetim kurulu ajansın karar organıdır. Vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden oluşur. Yönetim kurulu başkanı ajansı temsil eder ve başkanını da validir.

Genel Sekreterlik; Ajansın yürütme organıdır ve yatırım destek ofislerinin amiridir. Sorumlu olduğu birim, yönetim kuruludur.

Yatırım Destek Ofisleri ise bölge kapsamında illerde, yönetim kurulu kararına bağlı olarak, biri koordinatör olmak şartıyla en çok beş uzmandan oluşurlar ve genel sekreterliğe karşı sorumludur. Mevcut pazarı genişletmek ve rekabet gücünü arttırmak amacıyla yatırımcılar için destek sağlamak görevini yerine getirirler.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun 25. Maddesine göre ajanslarda iç ve dış denetim yapılır. İç denetim; yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından, ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansının denetlenmesi suretiyle yapılır ve hazırlanan rapor

yönetim kurulu ve kalkınma kuruluna sunulur. Dış denetim ise; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile DPT Müsteşarlığı'nca müşterek olarak belirlenecek esas ve usullere göre yapılmaktadır. Ayrıca ajansın her türlü hesap ve işlemleri yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman SPK mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşları tarafından incelenebilir(Altınışık-Peker, 2010:154-155).

Kanunla yapılan bu düzenlemeler uygulamada çok fazla soruna yol açmadan sürdürülmektedir. Ancak kanunda ve buna dayanarak çıkarılan yönetmeliklerde zamanla yeni gelişmelere karşı güncelleme ihtiyacı olabilmektedir.

3.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Görevleri

Ajansların görev ve yetkileri, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunda şu şekilde sayılmıştır(DPT, 2011:1):

- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek.
- Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, ilgili projelere destek sağlamak.
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.

- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.
- Türkiye'nin katıldığı ikili/çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.
- Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

3.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansmanı

Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları, genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilmekte ve bu kuruluşlar için nakdi ve emlak şeklinde aynı sermaye tahsisi yapılmaktadır. Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadır.

Ülkemizde Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından da fon sağlanmaktadır. Fakat bu genel ya da düzenli bir gelir değildir. Finansman konusunda özellikle “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu” ve “Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu” devreye girmektedir.

AB'nin yapısal fonlarından biri olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, altyapıları geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olmak amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilirken; Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu, AB'ye katılıma aday olan ülkelerin altyapı projeleri için verilmektedir.

Ajanslara sağlanan mali teşviklerin büyük bir kısmı merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir. Mali yardımların dağıtımını genellikle idareler tarafından kontrol edilmekle birlikte, projelerin seçiminde ajanslar değişen önemde rol oynamaktadırlar(Maç, 2006:3).

AB ile tam üyelik görüşmelerini sürdüren Türkiye'de IPA'nın devreye girmesiyle özellikle ajansların finansmanı da şekil değiştirmiştir. Ülkemizde 2007 - 2013 döneminde Avrupa Birliği katılım öncesi mali yardımların hepsi IPA (Instrument for Pre-accession Assistance) çerçevesinde toplamıştır. IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı), katılım konusundaki ihtiyaç ve önceliklere hizmet eden, müktesebata uyumu hızlandırmayı amaçlayan ve AB'nin yapısal fonlarının kullanımına hazırlığı da sağlayan bir araçtır.

IPA'nın devreye girmesiyle, bölgesel kalkınmanın altındaki fonların büyük bir kısmı yatırım projeleri (ulusal kaynaklardan %25 eş finansman ile), bunların büyük bir kısmı da IPA'nın bölgesel kalkınma bileşenin altında belirlenen alt yapının iyileştirilmesi öncelikleri kapsamında yüksek maliyetli yatırımlar olması gerekmektedir. Bu bileşen altında Türkiye için, ulaşım, çevre ve KOBİ'lerin desteklenmesi alanlarına odaklanan, "operasyonel programlar" olarak adlandırılan üç tane program oluşturulmuştur. Bunlardan ilk ikisi bölgesel olmaktan çok sektörel bir yaklaşımı benimsemiştir. Buna rağmen Türkiye'nin GS-YİH'nın yanında AB fonları çok sınırlı olduğundan, bölgesel dengenin kurulmasında yükün büyük kısmı ulusal otoritelere kalmaktadır (Reeves, 2006:47). Türkiye bu konuda yeterli düzenlemeleri yapmıştır.

Ülkede kalkınma ajanslarının gelirleri 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun 19. maddesinde belirlenmiştir. Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, vergi iadeleri ile mahalli idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneği, Yüksek Planlama Kurulu tarafından her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek paylar ile AB ve diğer uluslar arası fonlardan sağlanacak kaynaklar ajansların gelirlerini oluşturmaktadır (Altınışik-Peker, 2010:154-155).

Görüldüğü gibi Türkiye’de ajansların finansmanı AB-İPA yardımları yanında, sürekliliği şüphe götürmeyen ulusal bütçe gelirlerinden paylarla garanti altına alınmıştır.

3.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sosyal Ekonomik İşlevleri

Günümüzde küreselleşme ekonomik kalkınmada bölgeleri kritik aktör haline getirmiştir. Ekonomistlerin de belirttiği gibi zirvesine çıkan küreselleşme süreci bölgesel gelişme için de yeni çerçeveler ortaya çıkarmıştır. Bunlar ise günümüzde bölgesel rekabet kavramı altında şekillenmektedir. Bu durum bölgelerde yenilikçiliği ve girişimciliği çok önemli hale getirmiştir(Drabenstott, 2011:16). Kalkınma ajanslarının ortaya çıkışı da bu sürece paralel gerçekleşmiştir.

Küreselleşme süreci ekonomik kalkınmada bölgelere kritik işlevler yüklerken, bölgeler arası dengesizlikleri ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri de ortaya çıkarmıştır. Bu ortamda uzmanlar, politika yapıcılar ve aktivistler arasında sosyal koruma sisteminin nasıl kurulacağı ve nüfusun artan ihtiyaçlarını karşılayacak sosyal politikaların nasıl oluşturulacağı sorgulanmaya başlamıştır(Deacon-Ortiz-Zelenev, 2007:1).

Esasında bugün bu sürece baktığımızda özellikle uluslararası alanda sosyal politikaların üç temel alanda oluşturulduğunu görüyoruz. İki taraflı sosyal politikalarda, iki ülke arasında sınırlar arası işbirlikleri yapılırken, özellikle sosyal güvenlik, istihdam ve uluslar arası yardım konularında işbirlikleri yoğunlaşmaktadır. Küresel sosyal politikalarda ise, dünya genelinde hak ve yükümlülüklerin yeniden dağılımı ve dağıtımını belirlenmektedir. Birleşmiş Milletlerin bu alanda kapsamı genişletilmiş çok sayıda uygulaması bulunmaktadır. Üçüncü temel alan ise bölgesel sosyal politikalar şeklinde hem küresel hem de iki taraflı politikaları kapsayan, her ikisine de alternatif oluşturabilen uygulamalardan oluşmaktadır(Deacon-Ortiz-Zelenev, 2007:2).

Günümüzde bölgesel sosyal politikalar; istihdam, sağlık, su, elektrik, kanalizasyon vs.den oluşan temel kamu hizmetleri, sosyal koruma, yüksek öğrenim ve araştırma, konut, uluslar arası göç, afet yönetimi ve koruyucu/önleyici politikalar, çatışma yönetimi, insan hakları ve sosyal grupların güçlendirilmesi gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır(Deacon-Ortiz-Zelenev, 2007:8-14).

Sürece Türkiye açısından baktığımızda, gelişmiş AB ülkelerine göre daha fazla bölgesel sosyal ekonomi politikalarına ihtiyaç duyulduğunu görüyoruz. Çünkü Türkiye’de bölgeler arası kalkınmışlık farklılıkları diğer AB üye ve aday ülkelerinden daha fazla dikkat çekmektedir. GSYİH’den alınan pay, okur yazarlık oranı, istihdam oranı, ortalama yaşam süresi, sağlık hizmetler ve altyapı yatırımları açısından oldukça büyük bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar, aynı zamanda şu anda Türkiye’nin sosyal sorunlarının da sebep ve sonuçlarını oluşturmaktadır(Altınışik-Peker, 2010:154-155).

Dolayısıyla Türkiye’de bölgesel kalkınmayı sağlamak için kurulan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının, sosyal sorunlara dönük daha fazla sosyal politika araçlarını kullanmaları ve daha fazla sosyal ekonomi politikaları uygulamaları gerekmektedir. Yukarıda finansman kaynaklarında belirttiğimiz gibi ajansların kaynakları iyi yönetilirse, sosyal ekonomi politikalarının finansmanı kolaylıkla sağlanabilir.

Türkiye’de sosyal sorunların çözümüne ve bu alanda gelişmelerin sağlanmasına yönelik faaliyetlerde bulunan sosyal ekonomi sektörleri (kooperatifler, vakıflar, dernekler, sendikalar vs) Türkiye’de halkın çaresizliklerine çözüm bulan, kişilerin ekonomik aktivitelere katılmalarına destek olan ve sosyal sorumluluğu geliştiren kuruluşlar olarak çok önemli işlevler görmektedirler. Araştırmalara göre 17 milyondan fazla kişinin bu kuruluşlara üye olması, aileleri ile birlikte neredeyse Türkiye nüfusunun yarısını kapsıyor olmaları ve tarımda, sanayide ve hizmet sektöründe çok önemli konumda bulunmaları, bu kuruluşlarla birlikte uygulanan ve uygulanacak sosyal ekonomik politikalarını da oldukça önemli hale getiriyor(Polat, 2009:2).

Durum böyleyken uygulamaya baktığımızda söz konusu sosyal ekonomi sektörlerinin bölgesel sosyal politika uygulanmasında ve sosyal sorunların çözümünde çok da başarılı olmadıklarını görüyoruz. Bunun temel nedeni bu kuruluşların ülke geneline tam yayılamamaları ve finansman sorunu yaşamalarıdır. Bu süreçte gündeme gelen Bölgesel Kalkınma Ajansları hem finansman açısından hem de 26 bölgede tüm ülkeyi kapsayacak şekilde örgütlenmelerinden dolayı, sosyal ekonomi politikalarının uygulanmasında oldukça avantajlı konumdadırlar.

Türkiye’de AB destekli bölgesel kalkınma programlarının öncelik alanları; tarım ve kırsal kalkınma, küçük ölçekli altyapının desteklenmesi, KOBİ’lerin desteklenmesi, yerel inisiyatiflerin desteklenmesi, sosyal kalkınma, olarak belirlenmiştir. Bölgesel kalkınma programlarında bölgelerin ihtiyaçlarına göre bu öncelik alanlarına yer verilmektedir(Akkahve, 2006:172). Burada çalışmanın temel konusunu oluşturan

sosyal ekonomi politikalarına son sırada yer verildiğini, doğal olarak da uygulamada kalkınma ajanslarının söz konusu bakış açısının da etkisiyle sosyal kalkınma sorununa çok fazla bütçe ayıramadıklarını görüyoruz.

Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu dikkate alındığında, sadece bu nedenle bile ulusal bütünlüğün korunması amacıyla devletin sosyal Devlet niteliğinin geliştirilmesinin ve güçlendirilmesinin ne kadar önemli olduğu açıktır. Nitekim sosyal devlet kavramı Anayasa'da ifadesini bulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir devlet olduğu Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilmiştir. Bunun yanında sosyal devlet ilkesinin hangi araçlarla gerçekleştirilebileceği Anayasanın çeşitli maddelerinde ayrıntılandırılmıştır(DPT, 2000/b:32).

Bu kapsamda soruna yaklaştığımızda bölgesel nitelikte kurulan kalkınma ajanslarının temel rolünün; iş çevreleriyle kamusal örgütleri, yönetim anlayışı çerçevesinde örgütleyerek, bölgesel kalkınma üzerine odaklamak olduğu, sonuçta yerel girişimciliğin artırması, yerel halkın becerilerinin geliştirilmesi, bilgi ve bilgi teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması ve böylece de uluslararası küresel rekabette bölgeye daha fazla yatırım yapılmasının sağlanması ve mukayeseli bölgesel üstünlük elde edilmesi (Yılmaz, 2010:182) tüm bunların sonucunda ise sosyal kalkınmanın sağlanması hedefine ulaşmak olduğu söylenebilir.

Bölgesel kalkınma ajansları, yerel aktörler ve dinamikler arasında sinerji oluşturacak bütün kaynakları harekete geçirip yerel/bölgesel kalkınma çabalarının etkisini artırabilirler. Ajanslar hem teknik kapasitesinin sağladığı bilgi birikimini, hem de aracılık ettiği kaynakları etkin bir şekilde kullanarak birden çok ili ilgilendiren projeleri ve faaliyetleri kaynak israfı oluşturmadan gerçekleştirebilirler.

Ajanslar, bir taraftan küresel düzeyde yaşanan gelişmeleri yerel düzeye aktarırken, diğer taraftan da yerel potansiyeli, varlıkları, üstünlükleri ve özgünlükleri küresel pazarlara taşırlar. Bu nedenle yürüttükleri faaliyetler sadece yerel ve bölgesel kalkınma ile sınırlı kalmaz. Gelişme zorluğu yasayan bölgelerin zaman içinde kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlarlar. Gelişme zorluğu çeken bölgelerde girişimcilik ruhunu ve kültürünü harekete geçirip, yönlendirirler(Arslan, 2010:100-103). Öncelikle bölgelerin SWOT (Güçlü, Zayıf, Fırsat ve Tehditler) analizini yaparak yerel potansiyeli ve fırsatları belirlerler. Buna göre hazırlanan plan ve programlar çerçevesinde bölgeye katma değeri olan ve istihdam yaratan faaliyet ve projelere destek olurlar (Tazesavaş, 2011:11). Mümkün olduğunca birçok kurumun gönüllüce

katıldığı yerel stratejik işletme ve planlama sürecini oluştururlar. Bu yerel strateji, bölgenin, dış desteği de ihmal etmeden değişen koşullara uyum kapasitesini artırır(Arslan, 2008:288).

Tüm bu işlevler değerlendirildiğinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının sosyal ekonomi politikalarının uygulanması için ne kadar elverişli kuruluşlar olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.6. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarından Örnekler ve Uyguladıkları Sosyal Ekonomik Politikalarının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu kısmında sosyal ekonomi politikalarının uygulanmasında bölgesel kalkınma ajanslarının rolünü daha iyi ortaya koyabilmek için, başarılı kalkınma ajanslarından örnekler verip, bu kuruluşların uyguladıkları sosyal ekonomi politikalarını inceleyeceğiz.

3.6.1. Ankara Kalkınma Ajansı

Ankara Kalkınma Ajansı, 25 Ocak 2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesine dayanılarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı’nın koordinasyonunda, 25 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan ve Ankara bölgesini kapsayan bir kuruluştur. Ajansın temel amacı; kamu kesimi, özel kesim, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirerek ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak ve bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır.

Ankara Kalkınma Ajansı; Yönetim Kurulu (Vali, Büyükşehir Belediye Başkanı, İl Genel Meclisi Başkanı, Sanayi Odası Başkanı, Ticaret Odası Başkanı ile Kalkınma Kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilen üç temsilcinin oluşturduğu karar organıdır), Kalkınma Kurulu (bölgenin gelişme hedefine yönelik olarak, Ankara’daki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetim temsilcilerinin oluşturduğu 100 üyesi olan bir kuruldur. Kurul, ajansın danışma organı olup, farkındalığı artırma, işbirliğini geliştirme ve ajansı yönlendirme gibi konularda tavsiyelerde bulunur) ve Genel Sekreterlik (Ajansın icra

organı olarak, kalkınma planı çerçevesinde hedeflerin gerçekleştirilmesi için çalışır. Genel sekreterlik; genel sekreter, birim koordinatörleri, uzmanlar ve destek personelinden oluşur) organlarından oluşur.

Ankara Kalkınma Ajansı tarafından sağlanan destekler teknik destek ve mali destekler olarak ikiye ayrılmaktadır. Mali destekler ise faiz desteği, faizsiz kredi desteği ve doğrudan finansman destekleri olarak üçe ayrılır. Doğrudan finansman destekleri, proje teklif çağrısı, güdümlü proje desteği ve doğrudan faaliyet desteği şeklinde uygulanır. Gerekli görülen durumlarda ajans aşamalı teklif çağrısı yöntemi ile destek sağlayabilir.

Ajansın sosyal ekonomi politikaları kapsamında kullandığı en önemli araç doğrudan faaliyet destekleridir. Bu destekler proje destek sürecini hızlandırmak amacıyla, programın amaç ve önceliklerine uygun şekilde bölgede gerçekleştirilecek stratejik araştırma, planlama ve fizibilite çalışmalarına sağlanan karşılıksız doğrudan mali yardımlardan oluşur.

Bu yardımlar kapsamında; bölgenin kalkınmasına ve rekabet gücü açısından önemli fırsatlardan yararlanılmasına ve bölge ekonomisine yönelik tehdit ve risklerin önlenmesinde acil tedbirlerin alınmasına yönelik faaliyetler, ulusal ve uluslararası alanlarda bölgenin ve bölgedeki yatırım fırsatlarının tespit ve tanıtımına yönelik faaliyetler bölge için kritik öneme sahip, özellikle bölgenin yenilikçilik ve girişimcilik kapasitesini geliştirmeye ilişkin araştırma ve planlama çalışmaları, çevresel, tarihi, kültürel, doğal ve toplumsal değerlerin tanıtılmasına, korunmasına ve geliştirilmesine yönelik faaliyetler, bölge için önemli olabilecek stratejik eylemlerin başlatılmasına ve gerçekleştirilmesine yönelik faaliyetler, hacimli yatırım kararlarına etki edecek faaliyetler ve insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesine katkı sağlamaya yönelik faaliyetler alınmıştır(www.ankara.org.tr) (20.04.2011).

Ajans tarafından desteklenen projeler ayrıntılı incelendiğinde; bölgenin sosyal ekonomik durumuyla ilgili tespitler ve analizler, bölgede sosyal ekonomik kalkınma önündeki engellerin ve risklerin belirlenmesi, bölge insanları için bilinç ve farkındalık oluşturma, kırsal alanda yapılaşma sorunları, bölgenin deprem, yangın, sel gibi riskleri ve afet yönetimi kapsamında uygulanacak politikalar, kentsel dönüşüm gerekliliği ve uygulama alanları, insanların kentle bütünleşmeleri, sağlıklı toplumsal katılımın önündeki engeller, toplumsal kalkınmada sağlıklı insan gücünün gelişimi, yerel temsil gücü ve vizyon geliştirme gibi hususlar dikkat çekmektedir. Bu durum değerlendirildiğinde, Ajans tarafından proje başına verilen mali desteklerin yetersizliği, desteklenen

projelerin daha çok analiz aşamasında kaldığı, somut çıktı verecek nitelikte olmadığı, destek olmadan sürdürülebilirlik ve çarpan etkisi yaratma özelliklerinin zayıf olduğu görülmüştür. Ajansın sosyal ekonomi politikaları uygulayabilmek için destekleyeceği projelerde, katkısının projeci kuruluşla eşit oranda olmasına ve projelerin mutlaka çarpan etkisine dikkat edilmesi gerekmektedir. Yani Ajansların verdiği desteklerle çıktılar elde edilmeli, bu çıktılar yöre insanına sosyal ekonomi unsurları olarak mutlaka yansımalıdır.

3.6.2. Çukurova Kalkınma Ajansı

Çukurova Kalkınma Ajansı, 5449 sayılı kanuna istinaden, 31/05/2006 tarih ve 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İzmir Kalkınma Ajansı ile birlikte pilot uygulama olarak Adana ili merkez olmak üzere Adana ve Mersin illerini kapsayan TR62 bölgesinde kurulmuştur. Ajans; bölgenin cazibesinin artırılması için, ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konulması, bölgenin ulusal ve uluslar arası alanda tanıtımının yapılması, insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi ve göçün etkin yönetiminin sağlanması ve bölgede üretim ve istihdamı artırıcı faaliyetlere destek sağlanması amaçlarıyla kurulmuştur.

Bu amaç dâhilinde Ajans, bölgede üretim ve istihdam artışına katkıda bulunacak yeni işletmelerin kurulmasının desteklenmesi, mevcut işletmelerin rekabet gücünü artırmaya dönük projelere destek sağlanması, bölgenin yüksek tarımsal üretim potansiyelini değerlendirecek tarımsal sanayinin kurulmasına yönelik çalışmaların desteklenmesini hedeflemektedir. Yürütülen projelerle pek çok istihdam alanı sunulmuş olmakla birlikte, projelerin uzun vadeli olmasından dolayı, etkileri henüz tam anlamıyla görülmemiştir(Tazesavaş, 2011:14).

Ajans uyguladığı mali destek programlarında faaliyet sürdürdüğü bölgenin sosyal ekonomik uyum sorunlarının ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasını hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda desteklenecek projelerde; göçle gelen nüfusun sosyal hayata uyumunun sağlanması, dezavantajlı grupların sosyal hayata uyumunun sağlanması, kültürel değerlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumunun gerektirdiği doğrultuda nitelikli işgücünün yetiştirilmesi, bölge içi gelişmişlik farklarını azaltılmasına yönelik olarak gelir düzeyi düşük ilçelerde gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi gibi özellikler aranacağı belirtilmektedir.

Bu kapsamda projelere 300.000 TL'ye kadar destek verileceği belirtilmektedir. Ayrıca projeci kuruluşun da katkı sağlaması gerekmektedir.

Çukurova Kalkınma Ajansı, destekleyeceği projelerde önceliğini göçle gelen nüfusun sosyal hayata uyumunun sağlanması (göçle gelen nüfusun kent hayatına uyum sağlamasına yönelik projeler, kentlilik kültürünü geliştirecek bilinçlendirme projeleri, yaşam boyu eğitim ve spor projeleri, v.b. projeler) projelerine vermiştir. İkinci olarak ise dezavantajlı grupların sosyal hayata uyumunun sağlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda fiziksel, zihinsel engellilere yönelik projeler, kadınlara, çocuklara ve yaşlılara yönelik projeler ve kırsal alanda yasanan nüfusun sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya dönük projelerin destekleneceği belirtilmektedir.

Ajans rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumunun gerektirdiği doğrultuda nitelikli işgücünün yetiştirilmesi, bölgede ihtiyaç duyulan alanlarda sertifikalı ara eleman eğitimine yönelik projeleri desteklemektedir. Ayrıca çiftçilerin bilinçlendirilmesine yönelik projeleri ve az gelişmiş bölgelerin sosyal ekonomik yapısını geliştirmeye dönük gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi projeleri (ekoturizm, agroturizm ve yayla turizmini geliştirmeye yönelik projeler, ev pansiyonculuğunun yaygınlaştırılmasına yönelik projeler, tarımsal ürünlere katma değer kazandırılmasına yönelik projeler, arıcılığa yönelik projeler, orman ürünleri işleme ve değerlendirme projeleri, yöresel el sanatlarının üretim ve pazarlaması projeleri, seracılığın yaygınlaştırılmasına yönelik projeler) Ajans tarafından destek kapsamına alınmıştır(www.cka.org.tr) (20.04.2011).

Bu projeler değerlendirildiğinde gerçekleştirmeleri durumunda, bölgede gerçek anlamda sosyal ekonomik politikaların uygulanabileceği söylenebilir. Projeler yörenin göç alması ve özellikle dağlık alanlarda gelir düzeyinin çok düşük olması nedeniyle, bölgeler arası gelir adaletsizliğini sosyal ekonomik politikalarla aşma anlayışının sonucu olduğu belirtilebilir. Burada temel sorun, projelerle sağlanacak desteklerin kullanım sürecinin çok iyi denetlenmesi ve geleceğe dönük sürdürülebilirlik ve çarpan etkisinin kurulması sürecinde yaşanmaktadır. Ajansın desteklediği projeler uzun süreli olmaz ise ya da çarpan etkisi oluşturmadan sadece proje sahibi kuruluşa katkı sağlarsa, Ajansın sosyal ekonomi politikası üretmesi çok güçleşmektedir.

3.6.3. İzmir Kalkınma Ajansı

İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir ilinin (TR31 Düzey 2 Bölgesi) bölgesel gelişmesini hızlandırmak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Ka-

nun”a dayanarak Bakanlar Kurulu’nun 6 Temmuz 2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Karar”ı ile kamu tüzel kişiliğine haiz olarak kurulmuştur. Vizyonunu zengin, doğal, tarihi, kültürel ve insan kaynaklarını koruyan ve sürdürülebilir kılan, yenilik ve teknoloji ile bütünleştiren, rekabet gücüne sahip, bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmış, yaşam kalitesi yüksek bir dünya kenti olmak şeklinde belirlemiştir

Ajans; faaliyet gösterdiği bölgelerde bölgenin kalkınmasına ve rekabet gücü açısından önemli fırsatlardan yararlanılmasına, bölge ekonomisine yönelik tehdit ve risklerin önlenmesinde acil tedbirlerin alınmasına, kritik öneme sahip araştırma ve planlama çalışmalarına, bölgenin yenilikçilik ve girişimcilik kapasitesini geliştirmeye yönelik iş geliştirme merkezleri, teknoloji geliştirme merkezleri, teknoparklar gibi kuruluşların ve bunların tesislerinin kurulması amacıyla yapılacak fizibilite benzeri ön çalışmalar gibi bölge için önemli olabilecek stratejik eylemlerin başlatılmasına, gerçekleştirilmesine ve büyük hacimli yatırım kararlarına kısa vadede etki edilmesi ve yönlendirilmesine katkı sağlayacak faaliyetler yapmaktadır.

İzmir Kalkınma Ajansı endüstriyel havalandırma iklimlendirme ve soğutma sektörüne yönelik test ve analiz laboratuvarı fizibilite çalışması, bölgede kurulacak iş geliştirme merkezi fizibilite raporları, mekatronik kuluçka merkezi fizibilite çalışması, kültür turizmi sektör analizi, rüzgâr enerjisi sektör araştırması, bilişim sektörü araştırması gibi alanlarda destek sağlamaktadır. Görüldüğü gibi Ajansın bulunduğu bölgenin gelişmiş olması, desteklenen projelerin sosyal ekonomik yönünü zayıflatmakta, daha çok arge amaçlı projeler ön plana çıkmaktadır. Ancak ilginç bir şekilde son dönemde ajansın yatırım destek ofislerinden biri yurtdışından iki şirketin bölgeye yatırım yapmasını sağlayarak, yaklaşık 600 kişiye istihdam imkanı vermiştir.

İzmir Kalkınma Ajansı’nın Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı kapsamında mali destek almaya hak kazanan projelerinin büyük bir kısmını kamu kurum ve kuruluşları ve dernekler hazırlamaktadır. Son dönemde KOBİ Mali Destek Programında 98 ve Sosyal Kalkınma Mali Destek Programında ise 71 olmak üzere toplamda 169 proje mali destek almaya hak kazanmıştır. Uygulanacak projelerin kitlesel dağılımında ise program dizayn edilirken önceliklere dahil edilerek öne çıkması arzu edilen hedef kitlelerin başta gençler, engelliler, çocuklar ve kadınlar olmak üzere öne çıktığı görülmektedir (www.izka.org.tr) (20.04.2011).

3.6.4. Mevlana Kalkınma Ajansı

Konya ve Karaman illerini kapsayan Mevlana Kalkınma Ajansı; Konya'nın mevcut potansiyelinin güçlenmesini sağlamak ve gelişmiş bölgeler ile arasındaki farkı azaltmak amacıyla 22.11.2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş ve tüzel kişiliği haiz bir kurumdur.

Sosyal ekonomik gelişmenin temel unsur olduğu bilgi toplumlarında, sosyal ekonomik aktiviteler özel ve kamu devlet kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle bilgi toplumlarında bölgesel kalkınma ajansları oldukça önemli bir role sahiptir.

Genel olarak Türkiye genelinde ekonomik yönü vurgulanan kalkınma ajanslarının, sosyal yönü genellikle gözden kaçırılmaktadır. Kalkınma ajansları sadece ekonomik alanda kurulduğu bölge için bir artı değer değil, aynı zamanda bölgenin sosyal gelişmesi açısından da önemli bir fırsattır. Bu bağlamda Konya gibi birçok kentin sadece ekonomik değil, sanayileşme sürecine tam adapte olamamış sanayi yapısından kaynaklanan sosyal sorunları da bulunmaktadır.

Rekabetin önemli bir araç olduğu pazar ekonomisinde sanayi yapısından karşılaşılan sorunların en az düzeye indirilmesinde, ekonomik gelişme kadar sosyal gelişme de etkilidir. Bu nedenle Konya'daki sanayi yapısındaki mevcut sorunların çözülmesi için, sosyal gelişmeye gereken önem verilmelidir. Bu süreçte de mevcut sanayi yapısının değişip yeniden şekillenmesinde Mevlana Kalkınma Ajansı'na büyük bir rol düşmektedir. Ajans bünyesinde sosyolog kadrosunun bulunması, kent sosyolojisine önem verilmesi ve Sosyal Kalkınma Çalışma Komisyonunun bulunması, bölgede sosyal gelişmeye verilen önemin yapı taşları olarak değerlendirilebilir(Dede, 2009:12-15).

Mevlana Kalkınma Ajansı son dönemde Kırsal Kalkınma Mali Destek Programında 46, Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programında ise 12 projenin desteklenmesine karar vermiştir. Bu projeler hayata geçtiğinde; kırsal kalkınma mali destek programı ile; birçok arazi su ile buluşacak, mera ıslahı yapılacak, fidan dikilecek, süt sağım ve toplama merkezleri kurulacak, katık atık toplama ve transfer hizmeti verilecek, sulanacak, İçinde kadınların, gençlerin ve engellilerin de bulunduğu toplam 5186 kişi, organik tarımdan sulama tekniklerine, kiraz yetiştiriciliğinden hayvancılığa, çoban eğitiminden erozyona, taş işlemeciliğinden kaliteli buğday yetiştiriciliğine kadar 21 farklı konuda eğitilecektir.

Ayrıca il ve ilçe merkezlerinde kent bilgi sistemi kurulacak, sorunlu bölgelerin altyapı sorunları çözülecek ve başta muhtar evleri olmak üzere ısıtma ve aydınlatma amaçlı güneş enerjisi sistemi insanlara tanıtılacak (www.mevka.org.tr) (20.04.2011).

Konya`da kurulan Mevlana Kalkınma Ajansı ile birlikte; bölgenin problemlerine doğrudan kamu ile özel sektör arasında köprü görevini yerine getirmesi, projelerin ilerleyişi ve tıkandığı noktaların nasıl aşılacağı gibi konularda hizmet sunması, ajansların yerli ve yabancı yatırımcılara öncülük yapması, yol göstermesi, yatırımla ilgili müracaatları toplaması, yatırım işlemlerini takip etmesi, yerel sivil kuruluşlardaki yöneticilerin kendi şehirleri ile ilgili problemleri tartışma imkanını yakalaması, girişimciliği desteklemesi ve geliştirmesi, bölgedeki iş ve yatırım imkanlarının araştırılması, bölgeye yeni yatırımların teşvik edilmesi, AB fonları ve uluslar arası fonların kullanılmasına aracılık ve koordinasyon sağlaması, beklenmektedir.

Bu kapsamda bölgesel kalkınma ajanslarının; sadece ekonomik çizgide yoğunlaşmayıp sosyal dengeyi sağlamak ve sağlanan dengenin bölgeye yayılması açısından stratejik bir role sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bu nedenle özellikle kırsal bölgelerde öncelikle sosyal gelişmişlik ön plana çıkartılarak (Dede, 2009:12-15) bölgesel kalkınma ajansları aracılığıyla sosyal ekonomi politikalarının uygulanmasına ağırlık verilmelidir.

3.6.5. Karacadağ Kalkınma Ajansı

2006 yılında pilot uygulama olarak kurulan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarından sonra, Bakanlar Kurulu'nun 22.11.2008 tarih ve 27062 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2008/14306 sayılı "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar"ı ile 8 bölgede daha Kalkınma Ajansı kurulması kararlaştırılmıştır. Bu ajanslardan biri olan Karacadağ Kalkınma Ajansı, 20.08.2009 tarihinde Ajans Genel Sekreterinin göreve başlatılmasıyla birlikte, hızlı bir kurulma ve kurumsallaşma sürecine girmiştir.

Kısa süre içinde Bölgesel Gelişme Planının hazırlanması ve Diyarbakır ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofislerinin faal hale getirilmesi gibi faaliyetler üzerinde yoğunlaşmıştır. Son dönemde toplam 28 projeye doğrudan faaliyet desteği ve 35 kurum/kuruluşa da teknik destek verilmiştir. Bu süreçte, Diyarbakır ve Şanlıurfa bölgesinin potansiyelini harekete geçirmede ve bölgesel gelişmeyi gerçekleştirerek bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmada Ajansa önemli

görevler düşmektedir. Ajanstan tarımdan sanayiye, sağlıktan eğitime ve lojistikten turizme büyük bir potansiyele sahip olan bölgede, iç ve dış politik gelişmeler ile GAP Eylem Planının yaratacağı sinerjiyi doğru mecraya yönlendirmesi beklenmektedir. Sadece hibe dağıtacak bir kuruluş olmadan, bölgesel kalkınma ve gelişmenin yönetiminde ve yönlendirilmesinde kamu ve özel sektör ile sivil toplumun işbirliği ve güç birliğini sağlayarak yerelde yeni bir yönetim mekanizması oluşturulması öngörülmektedir.

Ajans; bölgenin cazibe ve ticaret merkezleri olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın bu potansiyelini en iyi şekilde korumak, değerlendirmek, işsizliği, yoksulluğu ve gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmak hedefindedir. Bunlar incelendiğinde Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın faaliyette bulunduğu bölgede soysal ekonomi politikalarını öncelikli olarak uygulamayı planladığı söylenebilir (www.karacadag.org.tr) (20.04.2011).

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın son dönem faaliyetlerine bakıldığında girişimcilere yatırım yapmaları konusunda hem danışmanlık hizmeti hem de teknik destek sağlandığı, hizmetler ve fonksiyonlar konusunda çok sayıda konferansa ve çalışmaya katılım sağlandığı, Şanlıurfa ve Diyarbakır Yatırım Destek Ofisleri'nin bu illere yatırımların çekilmesi için yoğun çaba harcadığı görülmektedir. Bu çabalar bu şekilde devam ettiği sürece bölgede soysal ekonomi politikalarının uygulanabilmesi için gerekli ortamlar da kolaylıkla sağlanacaktır.

SONUÇ

Türkiye'de son yıllarda sürdürülebilir bir gelişme performansı ve aynı zamanda bölgeler arası gelişmişlik farklarının dengeli bir yapıya kavuşturulması için bölgesel ve yerel kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik özellikle de Bölgesel Kalkınma Ajansları aracılığı ile çok sayıda proje uygulanmaktadır. Ancak, kalkınmada öncelikli yöreleri hedef alan bu proje ve destek uygulamaları, organize sanayi bölgeleri politikası, yatırımlarda devlet yardımları ve kırsal kalkınma projeleri ile birlikte yürürlüğe konulan bölge planları, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında ve hedeflenen gelişme düzeyini ve ortamını oluşturmada beklenen etkiyi gösterememiştir(Arslan, 2010;105).

Türkiye'de kalkınma ajansı uygulamaları merkezi hükümet açısından, çok farklı soysal-ekonomik koşulları olan bölgelerde belirli politikalar tasarlanması için yetkinin bir seviyeye kadar yeni kurumlara

verilmesini gerektirmiştir. Hükümet bu süreçte AB ile uyumlu bir yerleşme yönünde sisteminde değişiklikler yapma riskini almıştır (Halkier, 2006:26).

Avrupa Birliği bölgesel politika alanı çerçevesinde yerellikler düzeyinde kurumsallaşma, yönetim ve programlama kapasitelerinin oluşturulması önemlidir. AB politikalarını belirleyen iki temel ilke olan sorumlulukların paylaşılması ve yerinden yönetim ile yerindenlik ilkeleri özellikle bölgesel politika alanında vurgulanmaktadır. Bu ilkeler doğrultusunda, 1990'lı yılların sonundan bu yana üye ülkelerde yerel yönetimlerin, yerel aktörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı önemli görülmektedir. AB programlarına ve girişimlerine katılım için ön şart kurumların bir ağ veya ortaklık oluşturmalarının gerekliliğidir. Bu bağlamda adaylık sürecinde farklı ülkeler bölgesel politika ve yapısal fonların yönetimi için hem merkezde hem de yerel/bölgesel ölçeklerde yeni kurumlar oluşturmuşlardır.

Türkiye'deki bölgesel kalkınma ajansları da bu sürecin somut bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak AB üyesi ve AB'ye aday ülkeler arasında kalkınma ajansları uygulamalarında başarı ve başarısızlık açısından büyük farklar bulunmaktadır. Türkiye'de ajansların özellikle politika belirleme ve uygulama konularında daha açık tanımlara ihtiyaçları vardır. Bölgesel kalkınma stratejilerinin hazırlamada çok daha aktif rol oynamalıdır. Buldukları bölgenin yerel özelliklerine göre esnek yapıda olmalı ve gerektiğinde modern yönetimin gereği olarak görevlerini ve kurumsal yapılarını değiştirebilmelidirler(Kayasü-Yaşar, 2006:210-211).

Geçmişte Türkiye'de kurumsal ve sosyal birikimleri olan sistematik bölgesel uygulamalar yapılamamış olmakla birlikte yerel düzeyde yönetim otoriteleri, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve mevcut ve potansiyel girişimciler gibi gerekli unsurlar bulunmaktadır. İlgili aktörlerin kendi yaşadıkları alanlar için düşünmeleri, harekete geçmeleri, AB ve ulusal kaynaklardan finansman ve teknik destek alarak program ve/veya proje uygulamalarını yönelebilmeleri Türkiye için ideal bir gelişme modeli olma potansiyeline sahiptir. Çağdaş gelişme politikalarına Türk toplumunun adaptasyonu yanı sıra AB mekanizmalarının bireylerin yaşamlarına entegre edilmesi de en etkin bu şekilde sağlanabilir(Bilen, 2006:266). Toplumsal katkı ve sosyal ekonomi politikalarından verim elde etme de böylelikle gerçekleştirilebilir.

Uygulamada Bölgesel Kalkınma Ajanslarının sınırları konusunda esnek olunması gerektiği belirtilmektedir. Ajansların bölgelerinde

yapacakları mali desteklerde coğrafi sınırları çok ön plana çıkartmaları gerekmektedir. Ayrıca Ajansların ekonomik başarıları ve bunun verimliliklerine yansması (EEF, 2007:1-5) bu kurumların sosyal ekonomik den-geçizlikleri giderme sürecinde başarılarını artırmaktadır. Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarının sosyal ekonomi politikalarının uygulanmasında çok daha aktif olmaları gerektiği, son yıllarda bu kuruluşlardan etkin olarak yararlanabilmenin önemli bir şartı olarak görülmektedir.

Bu süreçte kalkınma ajanslarının küçük ve orta ölçekli işletmelerle (KOBİ) ilişkileri de yeniden gözden geçirilmelidir. Çünkü bu kuruluşlar ajansların görevleriyle paralel bir şekilde buldukları bölgede rekabeti, verim ve üretim artışını sağlamak için yoğun çaba harcamaktadırlar(Hasanoğlu-Aliyey, 2006:100). Emegin KOBİ’ler içindeki konumu yükselterek atıl küçük birikimlerin ekonomik değere dönüşmesine olanak tanımaktadır. Küçük sermaye sahibi çalışanlar da kendilerine ait küçük işletmeler kurabildiklerinden, küçük işletmeler başka küçük işletmelerin dogmasını mümkün kılabilmekte, böylece istihdamın önündeki engellerin kalkmasına ve geniş istihdam alanlarının açılmasına katkıda bulunmaktadırlar(İlhan, 2006:277). Bu durum ise doğrudan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kuruluş amaçları arasında yer almaktadır. Ajanslar ayrıca küçük ve orta ölçekli kuruluşlar üzerinden sosyal ekonomi politikalarını da daha etkin bir şekilde uygulayabilirler.

Türkiye’de 26 bölgede örgütlenmiş olan Bölgesel Kalkınma Ajansları, her geçen gün etkinliklerini, faaliyetlerini, topluma katkılarını, ulusal ve yerel düzeyde politika belirlenmesi ve uygulanması süreçlerine olan desteklerini artırmaktadırlar. Ancak gelişmiş ülkelerde görülen bölgesel ve yerel iyileşmeler henüz ülkemizde tam anlamıyla sağlanamamıştır. Ülkemizdeki kalkınma ajanslarının bu süreçte AB fonlarından daha etkin yararlanmaları gerekmektedir.

Avrupa Birliği’nin Çok Yararlanıcılı (Multi-beneficiary) IPA Programı kapsamında finanse edilen Sosyal Ekonomik İşbirliği Hibe Programının amacı aday ve potansiyel aday ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, odalar, işçi ve işveren örgütleri, tüketici örgütleri, araştırma merkezleri ve düşünce kuruluşları ile söz konusu kuruluşların AB üyesi ülkelerdeki muhatapları arasında AB müktesebatının uygulanmasına destek olmak amacıyla kalıcı işbirliklerinin oluşturulmasını sağlamaktır. Bu çerçevede, aday ve potansiyel ülkelerdeki kuruluşlar ile AB üyesi kuruluşların ortaklaşa geliştirecekleri ve

sosyal-ekonomik konularda işbirliği kurulmasını hedefleyen projelere hibe desteği sağlanmaktadır. Program kapsamında öncelik; işyeri güvenliği ve sağlığı, ürün güvenliği ve tüketici sağlığı, rekabetçilik, yenilikçilik ve Ar-Ge, özelleştirme ve özel sektörün güçlendirilmesi, çevre ve yenilenebilir enerji, sosyal sorumluluk, dezavantajlı grupların (kadınlar, engelliler, yoksullar vb.) ekonomik ve sosyal hayata kazandırılması gibi konuları kapsayan projelere verilmektedir.

Türkiye'deki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın sosyal ekonomi politikalarını uygulayabilmeleri için Avrupa Birliği'nin Sosyal Ekonomik İşbirliği Hibe Programlarına öncelik vererek, bölgelerinde bu destek programının katkısıyla sosyal ekonomik sorunların çözümüne daha fazla katkı sağlamaları gerekmektedir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları destek verecekleri projeleri belirlerken çok dikkatli olmalı ve belirlenen projelerin uygulanma sürecini de sıkı bir şekilde denetlemelidirler. Bu kapsamda öncelikle proje amacının başarılması için gerekli ve öngörülen proje çıktılarının neler olduğu, projenin beklenen sonuçları, bu sonuçların göstergeleri, bunlara ulaşacak bilgi kaynakları, beklenen sonuçlara ulaşma zamanlaması gibi hususlara özellikle dikkat edilmelidir.

Projelerin hedef gruplar ve nihai yararlanıcılar üzerinde beklenen etkileri, faaliyetlerin somut, belirgin, ölçülebilir ve sayısal çıktıları ve proje kapsamındaki faaliyetlerin çarpan etkisi yani faaliyetlerin sonuçlarının tekrarlanma ve yayılma ihtimalleri mutlaka somut şekilde belirlenmelidir. Faaliyetlerin çarpan etkisinin, sosyal ekonomi politikalarının geniş toplum kesimlerine ulaşması açısından da çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKKAHVE, Deniz; "AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programlarının Yönetimi Ve Yapısal Fonlara Hazırlık", Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, OTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.

ALTAY, N. Oğuzhan – A. GACANER – N. ÇATIK; "Ege Bölgesinin Kalkınmasında Finansal Kurumsallaşma Araç Olabilir Mi?", Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt I, DPT-PAÜ, Denizli, 2004.

Kamu-İş; C:12, S:2/2012

- ALTINIŞIK, İsa – H. S. PEKER; “Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Durumları”, Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı 34, 2010/2.
- ARSLAN, Erdal; “Kalkınma Ajansları Ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları”, Kamu-İş, C.11, S:3, 2010.
- ARSLAN, Kahraman; “Bölgesel Farklılıkların Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4, Sayı:7, Bahar 2005.
- BİLEN, Gülhan; “Türkiye’de Yeni Bölgesel Politikaların Oluşumu”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- DEACON Bob, Isabel Ortiz and Sergei Zelenev; Regional Social Policy, DESA Working Paper No. 37, ST/ESA/2007/DWP/37 June 2007, <http://www.un.org/esa/desa/papers>.
- DEDE, Aysegül; AB Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları ve Mevlana Kalkınma Ajansı, Konya Ticaret Odası Yay, Konya, 2009.
- DEMİREL, Demekaan; “Kamusal Retorikte Moda Trend: Yemi Kamu Yönetimi”, Sayıştay Dergisi, S.58, 2005.
- DPT; “Kalkınma Ajansları”, www.dpt.gov.tr (20.04.2011).
- DPT; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, Nisan 2000/a.
- DPT; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi Ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Ko-misyonu Raporu, Ankara, Nisan 2000/b.
- DRABENSTOTT, Mark; “Why Is Targeted Regional Economic Development Important In Today’s Policy Setting?”, www-.nercrd.ps-u.edu/TRED/DrabenstottChapter.pdf (20.04.2011).
- DULUPÇU, Murat Ali; “Bölgesel Politikalar Kopyalanabilir Mi? Bölgeselleş(Tir)Me (Yönetim) Karşısında (Yeni) Bölge(Sel)Cilik (Yöne-tişim)”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- EEF (The Manufacturers’ Organisation); Improving performan-ce? A review of Regional Development Agencies, Published by EEF Broadway House, Tothill Street, London SW1H 9NQ, May 2007, www.eef.org.uk.

- ERDUT, Zeki; “Liberal Ekonomi Politikaları Ve Sosyal Politika”, I. Ulusal Sosyal Politika Kongresi, Ankara, 22-24 Ocak 2004.
- HALKIER, Henrik; “Bölgesel Kalkınma Ajansları Ve Çok Düzlemli Yönetişim: Avrupa Perspektifi”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- HARDING, Richard; “İngiltere Ve Romanya’da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- HASANOĞLU, Mürteza - Ziya ALİYEYEV; “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Sa-yıştay Dergisi, S.60, 2006.
- HOUSE OF COMMONS; Business and Enterprise Committee Regional development agencies and the Local Democracy, Economic Development and Construction Bill Fourth Report of Session 2008–09, Ordered by the House of Commons to be printed 3 March 2009. <http://www.parliament.uk>.
- İLHAN, Süleyman; “KOBİ’ler: Sosyo Ekonomik Bir Perspektif”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, 2006.
- KAYASÜ, Serap - Suna S. YAŞAR; “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal Ve Kurumsal Dönüşümler”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- KILLERBY, Paul - Joanna SMITH; “From Competition To Cohesion: The Changing Focus Of Economic Development In New Zealand”, Australasian Journal of Regional Studies, Vol. 7, No 3, 2001.
- KOVÁCS, Ilona Pálné; “Macaristan’da Bölge İnşası: Güney Trans Tuna Bölgesi Örneği”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- MAÇ, Nazlı; Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası, 117/76, 2006.
- MEHROTRA, Santosh; “Integrating Economic And Social Policy: Good Practices From High-Achieving Countries, Innocenti Working Papers, No. 80, UNICEF Innocenti Research Centre, October 2000, www.unicef-icdc.org.
- PARK Hyung - Jun Richard - C. FEIOCK; “Collaborative Approaches To Economic Development: Regional Development Partnerships And Social Capital”, Askew School of Public Administration and Policy & Devoe Moore Research Fellow, Florida State University, www.myweb.fsu.edu/rfeiock, (20.04.-2011).

Kamu-İş; C:12, S:2/2012

- POLAT Hüseyin; “Social Economy Or The Third Sector In Turkey Reducing Vulnerability And Promoting Social Respon-sibility Through Creating Safety Nets And Generating Decent Jobs”, ILO Regional Conference on “Social Economy - Africa’s Respon-se to the Global Crisis”, Johannesburg, South Africa, 19-21 October 2009.
- REEVES, Teresa; “AB Ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- ŞAYLAN, Gencay; “Değişim ve Yolsuzluk”, Amme İdaresi Dergisi, C.28, S.3. 1995.
- ŞAYLAN, Gencay; Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Yay., Ankara, 1994.
- TALAS, Cahit; “Liberalciliğin Geri Dönüşü ve Sonrası”, Amme İdaresi Dergisi, C.26, S.3, Eylül 1993.
- TALAS, Cahit; Ekonomik Sistemler, S Yay., Ankara, 1980.
- TALAS, Cahit; Sosyal Ekonomi, S Yay., Ankara, 1976.
- TAŞ, Seyhan - İ. ÖRNEK - N. IŞIK; “Ekonomik Yönetişimin Aktörü Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları”,[www.ozal.congre ss.nonu.-edu.tr](http://www.ozal.congre.ss.nonu.-edu.tr). (20.04.2011).
- TAZESAVAŞ, Tayfur; “Kalkınma Ajansı Uygulamaları”,www.ipuder.org, (05.05.2011).
- TEPAV; “Sosyal Politika Çalışmaları”, www.tepav.org.tr (20.04. 2011).
- TUTAR, Filiz - Mehmet DEMİRAL; “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Eskişehir Osmangazi Ün. İİBF Der., C.2, S.1, Nisan 2007.
- UÇKAÇ, Aynur; “Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, Maliye Dergisi, Sayı 158, Oc ak-Haziran 2010.
- WALBURN, David; “Bölgesel Kalkınma Ajansları: Bölgelerde İktisadi Kalkınmayı Canlandırmanın Araçları”, Bölgesel Kalkın ma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara 2006.
- YILMAZ, Ali; “Kalkınma Ajansları Ve Yerel Yönetişim”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 466 Mart 2010.